

RECENZE

Vojáček Ladislav – Schelle Karel – Tauchen Jaromír. Dějiny právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019 (1. díl 1919–1989). Brno: Masarykova univerzita, 2019, 574 s.

Ve druhé polovině roku 2019 vydala Masarykova univerzita první díl obsáhlé knižní publikace *Dějiny právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*, věnovaný letům 1919 až 1989, od autorského kolektivu *Ladislav Vojáček, Karel Schelle a Jaromír Tauchen*.

Jedná se o dílo průkopnické a mimořádné nejen rozsahem (první díl čítá 574 stran), ale zejména svým velkým tematickým záběrem a precizním zpracováním jednotlivých kapitol do nejmenších podrobností, což patří mezi hlavní přednosti knihy, které je třeba zvláště ocenit. Sedmdesátileté dějiny druhé nejstarší české právnické fakulty kniha pojímá v nejširších souvislostech. K sedmdesátiletým dějinám je ovšem třeba dodat, že škola během nich byla hned dvakrát na více let uzavřena, na šest v době nacistické okupace a na devatenáct let za komunistického režimu.

Autoři si vytkli za cíl přehledně zmapovat nejen samotnou historii fakulty jako vzdělávací instituce, ale i shromáždit a přehledně utřídit také co nejvíce dalších souvisejících dat a detailů týkajících se obvyklého, téměř každodenního chodu a života školy, pedagogického sboru, vědecké a ediční činnosti, organizace studia, formy a obsahu výuky v jednotlivých obdobích, činnosti studentských spolků a prožívání důležitých společenských a politických proměn na půdě fakulty. Zásadních společenských zlomů přitom nastalo v naší zemi v průběhu 20. století hned několik a všechny se do dějin brněnské právnické fakulty výrazně promítly s dlouhodobými dopady ve všech popisovaných oblastech.

Publikace je logicky strukturována do tří částí odpovídajících přibližně stejně dlouhým časovým periodám. První část se věnuje období let 1919 až 1939 od založení fakulty až po její uzavření za nacistické okupace. Druhá část provádí čtenáře nelehkým obdobím let 1945 až 1950 (potažmo až 1969). Přibližuje poválečnou obnovu fakulty a její vývoj v období třetí republiky a nastupujícího komunistického režimu až po její zrušení, tentokrát trvalé. Třetí část navazuje pražským jarem, kdy ze strany tehdejšího vedení univerzity zazněl požadavek na obnovu fakulty, a detailně mapuje její další vývoj v letech 1969 až 1989.

Každá část obsahuje kapitoly věnované vývoji fakulty, změnám v její vnitřní organizaci, seznamuje čtenáře se studijním programem i tehdejšími metodami výuky, se složením pedagogického sboru a personálním zajištěním, vědeckým výzkumem a výsledky, aktivitami studentů a v neposlední řadě také s činnostmi společenských či dokonce politických organizací na půdě školy.

Knihy nemůže začínat jinak než u vzniku Masarykovy univerzity v Brně v roce 1919. Zajímavý je již samotný úvodní exkurs do druhé poloviny 19. století, podrobně mapující tehdejší úsilí české společenské elity o založení druhé české univerzity v moravské metropoli ještě za existence Rakousko-Uherska. Smělý návrh, jak zajistit dostatečné univerzitní vzdělání pro tehdy sedm milionů Čechů, Moravanů a Slováků, poprvé zazněl z úst *Jana Evangelisty Purkyně* již v roce 1867. Není proto překvapením, že v období komunistického režimu, kdy univerzita nemohla nést *Masarykovo* jméno, byla pojmenována právě po tomto významném přírodovědci.

Publikace ve své první části přináší zajímavá fakta týkající se procesu založení nejen samotné právnické fakulty, ale celé brněnské univerzity, a o začátku výuky na ní. Zmiňuje například plány, a dokonce přípravy na velkolepé zahájení výuky, které se mělo na podzim 1919 slavnostně uskutečnit v budově bývalého zemského sněmu za účasti prezidenta *T. G. Masaryka*. Vyhotovena byla i umělecky vyvedená zakládací listina univerzity, kterou měl prezident na slavnosti předat rektorovi. Z aktu ale nakonec sešlo pro prezidentovo náhlé onemocnění.

V jedné z podkapitol se autoři detailně věnují právnímu postavení nové univerzity při jejím vzniku a v následujících desetiletích (s. 24–27). Tuto část knihy lze uvést jako příklad vyzdvihovaného precizního zpracování do detailů a v širších souvislostech, což je charakteristické pro celé dílo. Zvláště je třeba ocenit, že k dílčímu tématu autoři nabízí komparativní pohledy a také analýzu historického vývoje. Čtenář se dozví řadu podrobností týkajících se nejen Masarykovy univerzity, ale také ostatních ústavů v období první československé republiky. Zejména, že jejich právní postavení nebylo jednotné.

Kolektiv autorů v úvodu podkapitoly připomíná, že zřizovací zákon definoval brněnský ústav jako „státní“.¹ Následuje velmi přínosná komparace s vývojem právního postavení univerzit na našem území od středověku. U svých počátků byly univerzity zakládány panovníkem jako samostatné korporace vybavené privilegii, disponující vlastní jurisdikcí a majetkovými právy. K oslabení jejich autonomie na území Rakouska došlo až ve druhé polovině 19. století, kdy se postupně měnily v útvary zvláštního typu, v nichž se snoubily prvky korporace a státního ústavu.

Otázka právního postavení univerzit patřila k naléhavým výzvám také pro nový režim krátce po vzniku samostatného státu. Brněnský ústav vznikl přímo jako „státní“, což později potvrdil i Nejvyšší soud, který univerzitě definitivně upřel korporativní povahu.² Naproti tomu již existující Univerzita Karlova si mohla některé atributy, znaky a charakteristiky korporativní povahy ponechat. Jak autoři připomínají, i jejím postavením se zabýval soud. Ve svém nálezu ji na rozdíl od brněnské univerzity definoval jako „hybridní útvar“.³

Výuka na Masarykově univerzitě začala v roce 1919 bez slávy a v provizorních podmínkách. Fakulta prvních téměř třináct let neměla ani vlastní budovu, sídlila v prostorách biskupského alumnátu v Antonínské ulici.

Autoři knihy v souvislosti s počátky fakulty připomínají významné přispění národohospodáře *Karla Engliše*, právního vědce *Františka Weyra*, profesora dějin právní filozofie a trestního práva *Jaroslava Kallaba* či ústavního právníka *Bohumila Baxy*. Zatímco *Engliš* se stal prvním rektorem Masarykovy univerzity, ostatní jmenovaní tvořili jádro první generace pedagogů a vědců působících na brněnské fakultě.

Navzdory skromnému začátku a nedostatku místa v biskupském alumnátu se fakulta dokázala brzy etablovat jako významná a plně respektovaná a uznávaná instituce v tehdejší československé právnické obci, a to především prostřednictvím svých prvních studentů a absolventů a také nezanedbatelnou vědeckou a ediční činností.

Rozvoj brněnské právnické fakulty a celé univerzity od počátku plně podporovala československá vláda. Autoři připomínají a dokumentují původní ambiciózní záměr na výstavbu zcela nového Akademického náměstí v moravské metropoli, ze kterého ale byla

¹ Ustanovení § 1 zákona č. 50/1919 Sb. z. a n.

² Nález Nejvyššího soudu R II 489/35, Vážný č. 13225.

³ Nález Nejvyššího správního soudu č. 15040/22 Boh. A. 1959.

nakonec realizována pouze architektonicky velkorysá budova právnické fakulty na ulici Veveří, do níž byla na počátku 30. let přenesena výuka.

V té době si brněnská fakulta již získala značný věhlas, a to především díky novokantovské brněnské právnické škole a brněnské normativní teorii, rozvíjeným ve zdejších vědeckém prostředí. Tato témata samozřejmě nemohou v knize chybět. Je jim věnována jedna celá kapitola.⁴

Autoři ve své knize přibližují i každodenní život na fakultě: organizaci studia i fungování studentských spolků, podrobně přibližují výukové programy a metody výuky v období první republiky, popisují způsoby zkoušení. Podávají čtenáři téměř ucelenou informaci o literární činnosti tehdejších vyučujících, profesorů i soukromých docentů, a rovněž o vydávání časopisů. Zvláště obsáhlá kapitola je věnována rozvoji jednotlivých oborů na fakultě do roku 1939.

Na dalších stránkách kniha připomíná pohnuté období po Mnichovu a na začátku nacistické okupace. Právnická fakulta, stejně jako celá univerzita, tehdy byla uzavřena. Okupační úřady ji však ještě stihly přejmenovat na Českou univerzitu v Brně. Budovu školy v následujících letech využívala německá tajná státní policie (gestapo) jako svou hlavní úřadovnu na Moravě.

Následující kapitoly knihy jsou věnovány poválečné obnově brněnské fakulty. Návrat k prvorepublikové tradici a odkazu byl velmi záhy zastíněn nástupem komunistického režimu. Na akademické půdě se objevily akční výbory a záhy začaly čistky mezi pedagogy i studenty. O další vědeckou činnost v oblasti právní vědy, která si na brněnské fakultě získala za první republiky značné renomé, nebyl ze strany nového politického vedení zájem. Pro nový režim se jevíli jako nepotřební i samotní absolventi právnických fakult. Celý nešťastný vývoj vyústil v uzavření školy v roce 1950.

Téměř polovinu publikace tvoří poslední, třetí část přibližující vývoj na právnické fakultě od její obnovy v roce 1969 až do konce komunistického režimu. Autoři se v této části knihy podrobně zaměřují na organizační strukturu školy v tomto období, dostatečný prostor věnují všem katedrám, detailně mapují personální situaci, studijní plány, způsob výuky, organizaci studia. Podrobně je zpracováno také téma vědecko-výzkumné činnosti na fakultě v 70. a 80. letech, která se tehdy rozvíjela již podle nových, moderních pravidel. Nechybí ani podrobná informace o působení KSČ a dalších společenských organizací na akademické půdě.

Společenská změna v roce 1989 a vývoj fakulty po obnově demokracie a svobody v prvním díle již nenajdeme. Léta 1989 až 2019 jsou obsahem druhého dílu.

Na publikaci je nejcennější obsáhlá faktografie, kterou přináší. Veškerá fakta jsou navíc přehledně uspořádána a snadno dohledatelná v jednotlivých kapitolách podle jejich tématu. Text knihy navíc provází bohatý doprovodný materiál: množství dobových fotografií a nákrešů i faksimilie dokumentů. Mnoho z nich přináší plastický obraz o době svého vzniku. Shromážděný a reprodukováný materiál knihu ztraktivňuje.

Doufejme, že se brzy dočkáme dalších podobných knih o vzdělávacích a vědeckých institucích působících v současnosti či minulosti na našem území.

František Emmert*

⁴ Viz kapitola Právnická fakulta a novokantovská brněnská právní škola, s. 99–123.

* JUDr. František Emmert, Ph.D., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: frantisek.emmert@ilaw.cas.cz.